

KELIAS nuo akmenukų, medžio drožinių iki viso UPYNOS KRAŠTO KULTŪROS PAVELDO

DONATAS TYTUVA

Klemensas Lovčikas savo sodyboje Upynoje (Šilalės r.). Danutės Mukienės nuotrauka

Sakoma, kad kolekcininko darbas yra vienas iš pavojingiausių. Bet, matyt, tai aktualu tik tuo atveju, jei kolekcionavimu žmogus užsiima kaip verslu, kai jo kolekcionuojami objektai vienas per kitą pinigus „daro“. Kad kas nors labai turtingas būtų tapęs rinkdamas Lietuvos etnografinius objektus, iki šiol nėra tekę girdėti. Ne taip seniai šių objektų buvo pilni kaimai. Bet, kai sovietmečiu prasidėjo melioracijų vėjus, senosios sodybos nuo žemės paviršiaus buvo šluote šluojamos. Nedaug kas tada suprato, kad tie senieji namų apyvokos daiktai, padargai, kurių dažnoje sodyboje būdavo pilnos palėpės ir daržinės, yra ar bus vertybė. Kėlėsi žmonės į naujas gyvenvietes, miestus, visa, kas tėvų, protėvių ir jų pačių palikta, peržegnoję visam laikui. O po kiek laiko atvykę į savo gimtąsias vietas jau tik juodą lauką pamatydavo. Bet ir tais laikais buvo žmonių, kurie žinojo, ką iš tų pražūčiai pasmerktų sodybų reikia gelbėti. Vienas iš jų buvo anksčiau Vytogaloje, o dabar Upynoje (Šilalės rajonas) gyvenantis kolekcininkas, muziejininkas, tautodailininkas Klemensas Lovčikas. Daugelį metų jis tas vertybes rinko ne bet kaip, o planingai, žinodamas, ko nori ir ką reikia rinkti.

Savo kaip muziejininko, kolekcininko kelią Klemensas pradėjo dar paauglystėje – laukuose rinkdamas ir namo tempdamas akmenis. Jo akį traukė įdomios ir gražios jų formos. Daug unikalių akmenų šiandien puošia ir Klemenso bei jo žmonos Vaidilutės sodybą Upynoje. Vienu metu Klemensas čia ir mažytį baubliuką įkurdino. Prigijo jis. Kartais tame baubliuke jis, kiti šeimos nariai ir pailsėti prisėda.

Gražu Lovčikų sodyboje – kaip ir visoje Upynoje. Išpuoselėtas tas miestelis. Upyna istoriniuose šaltiniuose jau XVII a. I p. pradėta minėti. Senųjų pastatų čia nėra išlikę. Įdomios architektūros Švč. Mergelės Marijos bažnyčia statyta jau XIX a. – 1835 metais. Šalia jos – ne mažiau dėmesio verta varpinė. Kaip ir dera, šie pastatai miestelio centre. O prie kelio, vedančio link bažnyčios ir Upynos liaudies amatų muziejaus, – Klemenso Lovčiko sumeistrautas kryžius.

Meistrystė – antras Klemenso pašaukimas. Kol buvo jaunesnis,

stipresnis, vieną po kito ažuolo kamienus naujam gyvenimui prikdavo – Klemenso autorystei priskiriama 13 kryžių. Neblogai jis yra įvaldęs ir kalvystės amatą, metalinių saulučių apie 30 yra padaręs. O kur dar mediniai paukštukai, anot Klemenso, tarpininkai tarp gyvųjų ir mirusiųjų. Jų yra išdrožęs daugiau negu pusantro tūkstančio. Net ir trejas kankles yra pagaminęs. Nuo 1986 m. Klemensas – Lietuvos tautodailininkų sąjungos narys. Nuo 1989 m. šiai sąjungai priklauso ir jo žmona Vaidilutė.

Upynoje gyvenančio Klemenso Lovčiko jau apie pusę amžiaus renkamos vertybės nei anksčiau, nei dabar pinigų „neneša“. Jos guli tvarkingai sudėtos lentynose, dėžėse, skryniose, spintose ir laukia lankytojų bei tyrinėtojų. Visa tai – 1973 m. įkurtame ir iki šiol veikiančiame Upynos liaudies amatų muziejuje (adresas: Upyna, LT-75242 Šilalės rajonas. Tel. (8 449) 46 798, (8 449) 46626). Muziejus veikia buvusiam miestelio klebonijos svirne ir šalia jo esančiame sandėlyje. Čia galima pamatyti apie 3,5 tūkst. eksponatų, surinktų Upynoje ir jos apylinkėse. Didžiąją jų dalį sudaro liaudies etnografijos objektai. Daugelis jų seniai surinkta, bet kasmet ir naujų atsiranda. Tuo tarpu patalpos nedidelės, tad eksponatams gana ankšta. Pastatai – bažnyčios, o muziejus – visuomenininkų. Kai kalba pradeda sukstis apie tai, kas juos remontuos, tokių, kurie norėtų ir galėtų į tuos darbus investuoti, neatsiranda. Tad tuo, ką tiek metų rinko ir sukauptė, tenka pačiam Klemensui ir rūpintis. O ką kita darysi, jei pro stogą varva ir sienos šlampa?! Taip buvo įsteigta VŠĮ „Upynos liaudies amatų muziejus“ (įmonės kodas 301733581).

Svirnas vieno aukšto, bet ekspozicija įrengta dviejuose – pirmame ir pastogėje. Pirmame aukšte rodomi liaudies meno kūriniai, kai kurie etnografiniai eksponatai. Čia nuolat rengiamos ir trumpalaikės parodos, vyksta įvairūs miestelio bendruomenės susibūrimai. Svirno palėpėje, kuri suskirstyta į dvi dalis – vyriškąją ir moteriškąją – daugiausia eksponuojami etnografiniai objektai: kalvių, kubilių, batsiuvų, račių, stalių darbo įrankiai, kt. Yra čia ir archeologinių radinių. Visa tai išdėstyta tvarkingai atskiromis grupėmis. Kur

bepasisuksi, vis kažką ypatingo pamatysi. Štai kad ir botagams skirtas plotas. Jų gausa ir įvairumas tiesiog neįtikėtinas. Čia pat ir lazdu karalija, keramikos dirbinių didžiulė įvairovė. O kiek įvairiausių langų puošybos elementų, kiek veidrodžių, laikrodžių, lygintuvų ir dar visokių įdomybių! Jei sumanytum taip, kaip mūsų protėviai namuose duoną išsikepti ir tam jų naudotus įrankius susirasti, čia gausi visa, ko tik tau reikės. Atskiras kampelis skirtas kitiems maisto gaminimo įrankiams. Net senovinių žaislų čia gali rasti.

Labiausiai Klemensas didžiuojasi muziejuje saugomais unikaliais eksponatais, kurių Lietuvoje niekur kitur nerasi, o jei ir yra, tai juos gali ant vienos rankos pirštų suskaičiuoti.

Senajame sandėlyje saugomi Upynos krašto žemdirbių seniau naudoti padargai ir mechanizmai: arpas, dyzelinis motoras, varikliai, įvairios paskirties ir konstrukcijų plūgai, vežimai, rogės, linų apdirbimo priemonės, durpių ėmimo ugniakurui įrankiai ir kt. Prie svirno – Upynos krašto senųjų kryžių, saulučių pavyzdžiai sustatyti.

Dažnam iš atvykstančiųjų muziejaus šeimininkas su pasididžiumu parodo unikalius eksponatus, tarp kurių – ir iš paukščio plunksnų susukti lizdeliai. Tyrinėdamas šio krašto tradicijas, Klemensas išsiaiškino, kad tokius lizdelius anytos dovanodavo marčioms vestuvių proga. Lizdelius paslėpdavo kituose jaunavedžiams įteikiamuose daiktuose. Kiek tų lizdelių būdavo, tiek anyta marčiai linkėdavo susilaukti vaikų. Tokia dovanų tradicija Upynos krašte jau seniai yra išnykusi. Išliko tik tie lizdeliai.

Muziejuje nemažai sukaupta ir aviacijos eksponatų. Klemensas yra gimęs netoli Upynos esančiame Vytogalos kaime. Na o Vytogala – „Lituanica“ didvyrio Stasio Girskio-Girėno tėviškė. Klemensas daug kuo prisidėjo Vytogaloje steigiant Stasio Girėno muziejų, jam net trisdešimt metų (1976–2006) pats ir vadovavo. Tad nieko nuostabaus, kad aviacija – viena iš labiausiai jį dominančių temų.

Šis kraštas – Klemenso žemė. 1988 m. lapkričio 13 d. jo iniciatyva Vytogaloje pirmą kartą po kelių dešimtmečių pertraukos buvo ir trispalvė pakelta.

O kiek per tuos metus užrašyta senųjų žmonių prisiminimų, Upynos krašto pasakojamosios tautosakos... Analizuojant tai, kas surinkta, užrašyta, gimė vertingi kraštotyriniai darbai. Ten daug vietos skirta tautodailininkams, jų kūriniais, Upynos koplyčioms, kopyltstulpams, kapinaitėms, tradicijoms, papročiams.

Aukštai vertinama K. Lovčiko surinkta skaidrių ir fotonegatyvų kraštotyros tema kolekcija – joje apie 6 tūkst. objektų.

Šiandien Klemensui labiausiai rūpi, kad visa tai, kas surinkta, būtų išsaugota ir laiku identifiukuota, aprašyta. Priešingu atveju muziejiniai eksponatai labai greitai gali tapti nebyliais praėjusio laiko liudininkais. Mąstydamas apie tai, jis atsigręžia į savo vaikus. Jie žino tėvo darbo vertę...

K. Lovčiko darbai aukštai įvertinti ir valstybės mastu. 2010 m., minint Mindaugo karūnavimo dieną, Lietuvos prezidentės Dalios Grybauskaitės potvarkiu K. Lovčikas apdovanotas ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ medaliu. Na o 2012 m., kai Klemensą giminės ir artimieji sveikino su 75-mečiu, atėjo žinia, kad už indėlį į kryždirbystę K. Lovčikui respublikiniame „Aukso vainikų“ apdovanojime paskirta antroji vieta.

Upynos liaudies amatų muziejaus fragmentai.
Danutės Mukienės nuotraukos

